

Pandemide Aşı Stratejileri; SARS-COV-2'ye karşı geliştirilen aşılar da güncel durum

İsmail Gönen*

“

Adım adım gerçekleştirilen sağlıkta dönüşüm programları çerçevesinde Sağlık Bakanlığı idari ve fonksiyonel açıdan yeniden yapılandırılmaya ve özel sektörün sağlık alanına yatırım yapması özendirilmeye başlanmıştır. Bu amaçlara paralel olarak Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü, 2 Kasım 2011 tarihinde kapatılmıştır.

”

Ülkemizde aşı üretimi için çalışmalar ilk Osmanlı İmparatorluğu Döneminde başlamıştır. 1721 yılında İngiltere Büyükelçisinin eşi Lady Mary Montagu ülkesine yazdığı bir mektupta İstanbul'da çiçek hastalığına karşı “aşı denilen bir şey” (varilasyon metodu) yapıldığını hayretle bildirmektedir. 1885'te dünyada ilk kuduz aşısı bulunduktan sonra 1887 Ocak ayı başında kuduz aşısı Osmanlı'da üretilmeye başlamıştır. 1911 yılında tifo, 1913 yılında kolera, dizanteri ve veba aşıları Türkiye'de ilk kez hazırlanarak ve uygulanmıştır.¹

Cumhuriyetin ilanı sonrası Sağlık

*Uzm. Dr., Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları.

Bakanı olan Dr. Refik Saydam 1937 yılına kadar süren Bakanlığı süresince, ülkemizin sağlık hizmetlerinin kurulunda ve gelişmesinde büyük katkılar sağlamıştır. Bu dönemde 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1930) gibi halen yürürlükte olan kanunlar dahil çeşitli kanunlar çıkarılmıştır.¹ Refik Saydam döneminde yürütülen sağlık politikalarında en önemli ilke koruyucu hekimliğin merkezi yönetime, tedavi edici hekimliğin ise yerel yönetimlere bırakılması ve sıtma, frengi, trahom, verem, cüzzam gibi bulaşıcı hastalıklarla mücadele programlarının başlatılması olmuştur.² Bu amaçla 27 Mayıs 1928 tarihinde Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü

kurulmuştur. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı'nın ikamet ettiği bina Türkiye Cumhuriyeti'nin mimarlık tarihinde oldukça öneme sahiptir. Theodor Jost tarafından tasarlanmış olan yapının girişinde bulunan demir ızgara ve giriş üzerindeki kadın sporcu rölyefi, 1930'lu yılların modernizm stili için iyi bir örnektir.³

1947 yılında Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı bünyesinde Biyolojik Kontrol Laboratuvarı kurulmuş ve bir aşı istasyonu hizmete açılmıştır. Bu yıldan itibaren deri içi yolu ile uygulanan BCG aşısı üretimine geçilmiştir. Boğmaca aşısı ise, ülkemizde ilk olarak 1948 yılında üretilmeye başlanmıştır. 1950'de İnfluenza Laboratuvarı Dünya

Sağlık Örgütü tarafından Uluslararası Bölgesel İnfluenza (grip) Merkezi olarak tanınmış ve influenza aşısı üretimine geçilmiştir.^{1,2}

Ülkemizde aşı üretimi 1996'da DBT ve kuduz aşısı, 1997'de BCG aşısı üretiminin kesilmesi ile sona ermiştir. Ülkemizde adım adım gerçekleştirilen sağlıkta dönüşüm programları çerçevesinde Sağlık Bakanlığı idari ve fonksiyonel açıdan yeniden yapılandırılmaya ve özel sektörün sağlık alanına yatırım yapması özendirilmeye başlanmıştır. Bu amaçlara paralel olarak Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü, 2 Kasım 2011 tarihinde kapatılmıştır.

2020 yılına yeni bir korona virüs -SARS-COV-2- ile girdik. Kısa zamanda bu virüsün COVID-19 olarak adlandırılan hastalığının ağır yükü ile yüzleştik. Bugün itibarı ile (7 Eylül 2020; 10.38) 26 milyon 994 bin 442 olgu ve 880 bin 994 ölüm meydana geldi. (WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard, n.d.) COVID-19 Pandemisiyle aşı üretiminin ne kadar stratejik öneme sahip olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Aşının bulunmasını ülkelerin prestiji olarak değerlendirilmesinin yanında faz 3 çalışmaları tamamlanmadan liderlerin çocuklarına bile SARS-COV-2 aşısı yapıldığı duyurulmuştur. DSÖ dünyada süren aşı çalışmalarının listesini 3 Eylül 2020 tarihinde güncelleyerek yayımladı. Şu anda dünya çapında COVID-19 için yaklaşık 176 farklı aşı geliştirilmektedir. Bu aşılar farklı teknolojiler denenmektedir. Klinik değerlendirme aşamasında 34 ve klinik öncesi değerlendirme sürecinde de 142 çalışma devam etmektedir. Klinik araştırma Evre 3 aşamasındaki sekiz aşı adayının üçü çoğalma yeteneği olmayan viral vektör aşısı, üçü inaktif virüs aşısı, ikisi de RNA aşısıdır. (WHO. DRAFT landscape of COVID-19 candidate vaccines – 3 September 2020, n.d.). COVID-19 pandemisi ile bir süredir ülkemizde yeniden canlandırılmaya çalışılan aşı çalışmaları hız kazanmıştır. DSÖ kayıtlarında Türkiye'de 11 adet COVID-19 aşı çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmaların tamamı prelinik aşamadır.⁴

COVID-19 ile ilgili çok kısa sürede güvenli ve etkili bir aşının bulunmasıyla ilgili öyle bir beklenti var ki, dünyada milyarca insan onu bekliyor. Bu milyarların büyük bir bölümünün onu ne üretebilecek, ne de satın alabilecek gücü var. COVID-19

aşılarına erişimin, tıbbi ihtiyaçlar veya değişen epidemiyolojik durumlar yerine satın alma gücü ve önceden satın alma anlaşmaları imzalama yeteneği ile olması dünyada adaletsizliği gözler önüne sermektedir. Zengin ülkelerin ön anlaşmaları kontrol edilemezse, diğer ülkeler için özellikle ilk dönemde yetersiz miktarda aşı sağlanması kaçınılmazdır. Başka ülkeler için aşılardan nasıl sağlanacağını dikkate almadan anlaşmalar imzalaması "aşı milliyetçiliği" olarak tanımlanıyor. Birleşik Krallık, kişi başına beş doz için yeterli aşı siparişi verdiğini gösteren en uç örneği oluşturmuştur.

Her yıl sonbaharın başlaması ile görülen influenza mevsimi, Aralık ve Şubat ayları arasında pik yapıp ilkbahar ile beraber sonlanmaktadır. CDC, ABD'de 2019-2020 influenza mevsiminin ılımlı geçtiğini belirtmekle birlikte yaklaşık 40-50 milyon influenza vakası görüldüğünü, 740 bin influenza ilişkili hastane yatışı olduğunu ve 24 ile 62 bin arasında influenza ilişkili ölüm olduğunu rapor etmiştir. Mevsimsel influenzaya karşı sahip olduğumuz en iyi savunma yıllık influenza aşısıdır. Influenza aşısına ulaşım ve yaptırmanın önündeki engellerin kaldırılması, eşlik eden hem vakalarda hem de hastalık şiddetinde azalma, sonbaharda, yönetilebilir bir halk sağlığı sorunu ile yönetilemez bir sorun arasındaki farkı oluşturacaktır. Bu bakımdan öncelikle yüksek risk grubundaki sağlık personeli başta olmak üzere tüm risk gruplarına aşılama çalışmalarına önem verilmelidir.⁵ Ayrıca hem influenza hem de COVID-19 enfeksiyonu sonrası hastalığın komplikasyonlarından olan pnömöniye karşı korunmak için riski grubunda olan kişilerin Pneumococ aşısı yapılması önerilmektedir. Ülkemizde 2008 yılından itibaren rutin genişletilmiş bağışıklama programında uygulanmaya başlanan Pneumococ aşısının teminiyle ilgili ciddi aksaklıklar yaşanmaktadır.

COVID-19 pandemisi sonrası dünyada ülkelerin sınırlarının kalktığını gördük. Halk sağlığını diğer ülkelerden izole şekilde düşünemeyeceği bir kez daha anlaşılmıştır. COVID-19 için olduğu gibi, önümüzdeki günlerde yeni aşılar ihtiyacımız olacak. Başta koronavirüs aşıları olmak üzere aşıların geliştirilmesini, üretilmesi, depolanması ve adil dağıtımının sağlanması öncelikli hedeflerimiz haline gelmelidir.

“

2020 yılına yeni bir korona virüs -SARS-COV-2- ile girdik. Kısa zamanda bu virüsün COVID-19 olarak adlandırılan hastalığının ağır yükü ile yüzleştik.

”